

Kuolema. Teologinen symposiumi 15.-16.2.2016 Joensuu

Kuka päättää kuolemasta?

Kuka kadotti avaimen?

Kirsti Aalto, sairaalasielunhoidon johtaja (eläkk.), rovasti

*”Herra, anna minun muistaa, että elämäni päättyy,
että päivilleni on pantu määrä.
Opeta minua ymmärtämään, kuinka katoavainen minä olen!
Vain kourallisen päiviä sinä annoit minulle,
elämäni on sinun silmissäsi kuin ohikiitävä hetki.
Vain tuulenhenkäys ovat ihmiset, kaikki tyynni.
Ihminen tulee ja menee, katoaa kuin varjo.
Turhaan hän hyörii ja kokoaa omaisuutta,
ei hän tiedä, kenen käsiin se joutuu.
Herra, onko minulla vielä toivoa?
Kaikki on sinun varassasi.”*

(Psalmi 39: 4-7)

Joensuussa on menestyvä Abloyn lukkotehdas. Symposiumin juliste on täällä teologiaa opiskelevan Katja Räsänen-Vesalan käsialaa. Juliste on ensi silmäyksellä lohduttoman näköinen. Mutta ehkä oven Abloy-riippulukolla on myös lohdullista kerrottavaa. Juuri tuon tyyppisellä lukollahan suljetaan ovia ja portteja, joihin monilla on pääsy. Yhteen lukkoon voidaan teettää rajaton määrä avaimia.

Vanhassa vajassa on jotain niin arvokasta, että omistaja on pannut uuden lukon oveen. Ovi siis jonain päivänä avataan.

Kenellä on avain?

Olen ottanut tavakseni käydä kerran viikossa katsomassa talomme vanhinta asukasta, 92-vuotiasta Lailaa. Hän ilahtuu aina, kun käyn. Jos olen leiponut, vien hänelle lämpimäisiä. Hiljattain hän

halusi antaa kotinsa avaimet minulle: "Jos en kuule ovikellon soimista, tulet vain sisään!" Kysyin, eikö hän pelästy, jos tulen avaimella. "En minä pelästy; tiedän, että se olet sinä."

Mikä luottamus ja perusturvallisuus! Pari kertaa on käynyt niin, että hän ei ole kuullut ovikellon soittoa. Radio on soinut, ja Laila on nukkunut. Hän on havahtunut kosketukseeni ja sanonut, ilahtuen: "Ai sinä!"

Mutta jollakin kerralla hän ei enää vastaa, ei avaa silmiään. Siitä eteenpäin minulla ei ole avainta. Voin vain jättää hänet Jumalan käteen.

Hiljattain Laila kertoi minulle unensa: unessa hän oli jossakin suuressa juhlassa, ja minäkin olin paikalla. Laila huomasi kauhukseen, että hänellä oli jalassaan kengät, eri paria. Minä olin lohduttanut, että se ei haittaa. Sitten joku oli pukeutunut Lailan ylle pitkän valkoisen vaateen, joka peitti hänet kokonaan, myös eriväriset kengät. Kysyin, minkälaista kangasta vaate oli. "Se oli niin ihanaa, pehmeää kangasta", Laila kertoi onnellisena.

Seuraava kuva on **Oscar Parviaisen** maalaus *Rukous. Lapsen kuolema*. Oscar Parviainen maalasi tämän 1900-luvun alussa ja lahjoitti sen säveltäjä Jean Sibeliukselle. Sibeliuksen Kirsti-tytär kuoli lavantautiin vuonna 1900, ja Parviainen maalasi tämän kuultuaan Sibeliuksen säveltämää surumusiikkia, muun muassa Valse tristeä. Maalaus on sijoitettuna Ainolassa flyygelin taakse siten, että Sibelius näki sen aina flyygelin ääreen tullessaan.

Päätääkö sairaus kuolemasta?

"Mihin hän kuoli?" – näin me usein kysymme kuultuamme jonkun kuolleen. Hän kuoli syöpään, hän kuoli infarktiin, hän sairasti ALS:ää tai hän kuoli masennukseen, hän päätyi itsemurhaan. Päätääkö siis sairaus kuolemasta? Lääketiede taistelee tätä vastaan, pyrkien voittamaan jokaisen tappavan taudin. Helposti sorrumme lohduttamaan kuolevaa lupaamalla lääketieteen kehittymistä. Mutta varmaa on vain se, että ihminen on kuolevainen.

Onko syöpä voitettavissa, kuten presidentti **Obama** lupaili tai toivoo. Syöpäsäätiön toiminnanjohtaja **Sakari Karjalaista** haastateltiin hiljattain radiossa syöpätutkimuksesta ja syövän ehkäisystä. "Onko syöpä vain huonoa tuuria?" kysyi toimittaja. Ehkä kysymys oli vähän naiivi, mutta samalla monen ihmisen kysymys.

Taiteilija **Helene Schjerfbeck** on kuuluisa monista maalauksistaan. Hän maalasi myös noin 40 omakuvaa, viimeiset niistä vuonna 1945, vain vähän ennen kuolemaansa. Tälle maalaukselle hän on antanut nimen *Musta ja roosa omakuva*. Kuva on kuin kuolinnaamio.

Muusikko **David Bowie** kuoli tämän vuoden tammikuun 10. päivänä 69-vuotiaana. Hän sairasti syöpää 18 kuukautta ja tiesi kuolevansa. Vain kolme päivää ennen hänen kuolemaansa julkaistiin hänen viimeinen levynsä. Tällä levyllä on hänen laulunsa Lazarus. Se on mielestäni hänen uskontunnustuksensa, hänen credonsa. Hän laulaa:

*Look up here, I'm in heaven
I've got scars that can't be seen
I've got drama, can't be stolen
Everybody knows me now*

*Katso tänne; olen taivaassa.
Minulla on arpia, joita ei voi nähdä.
Elän draamaa; sitä ei voi varastaa.
Jokainen tuntee minut nyt.*

Päätääkö katastrofi kuolemasta?

Hän kaatui sodassa, tsunami vei koko perheen, Tšernobyl tuhosi miehiä, naisia, lapsia, kokonaisia kyliä. Mutta jotkut selvisivät – miksi? – Päätääkö katastrofi kuolemasta?

Joulun vahvin lukuelämys oli Nobel-voittaja **Svetlana Aleksijevitš** *Tšernobylista nousee rukous*. Se on järkyttävää luettavaa, joka pysäyttää. Kirjan lukeminen ei sovi kaikkein herkimmille. Miten paljon tuskaa tämä katastrofi on tuottanut, sen ymmärtää vain sillä alueella asuva. Uutiset eivät koskaan ole kertoneet kaikkea.

Kirjaansa Aleksijevitš on koonnut niiden naisten haastatteluja, jotka menettivät miehensä Tšernobylin onnettomuuden seurauksena. Yksi heistä lopettaa kertomuksensa: ”En tiedä, olenko kertonut teille kuolemasta vai rakkaudesta.”

Saksan venäläiset ortodoksit myivät ikonia *Lapset ovat Herran lahja* (Kinder sind eine Gabe des Herrn) Tšernobylin lapsiuhrien hyväksi 1990-luvulla. Ikonissa Jeesus siunaa kaljupäisiä lapsia taustanaan ydinvoimala katastrofin jälkeen. Ikonissa näkyy, miten ydinvoimalan katto savuaa. Miehet joutuivat tekemään katolla raivaustyötä ilman mitään suojavarusteita. He kuolivat kaikki

muutaman vuoden sisällä kärsittyään valtavasti. Lapsia syntyi sairaana, vammaisina, samoin eläimiä. Kärsimyksen, tuhon määrästä saa pienen käsityksen Svetlanan kirjasta.

Tomu palaa maahan, josta se on tullut.
Henki palaa Jumalan luo, joka on sen antanut.

(Saarn. 12:7)

Mitä on oven takana?

Ehkä kuvaa pitää katsoa toisesta suunnasta, miettien, mitä on oven takana. Ehkä ovi onkin ruumishuoneen ovi, kylmiön ovi. Silloin takana on vainajia, jotka odottavat pääsyä kirkkomaahan. Ensin arkkuun ja sitten kirkkomaahan.

Avaimet kuvan lukkoon on ehkä seurakunnan vahtimestarilla, joka tulee noutamaan kunkin vuorollaan hautaustoimiston miesten kanssa. Siinä ei ole mitään dramaattista; he vain tekevät työtään. Vasta seuraava portti on lopullinen.

Entä jos lukko murretaan?

Ladon seinä näyttää niin hauraalta, että voimakas ihminen voisi kovalla nykäisyllä saada koko salvan irtoamaan. Silloin kulku olisi vapaa.

Minkälainen on väkivaltainen kuolema? Ehkä se on itsemurha, johon päätyy perheenisä, kun työpaikka on mennyt, kun vaimo ja lapset ovat lähteneet ja kun velat kaatuvat päälle. Silloin autolla voi ajaa sataaviittäkymmentä päin kalliota. Väkivalloin avattu lukko jättää rumaa jälkeä.

Eutanasia: päättääkö ihminen kuolemasta?

”Ihminen päättää, Jumala säättää”, sanotaan. Vai päättääkö eutanasia kuolemasta? Eutanasian ajatellaan merkitsevän sitä, että ihminen itse päättää kuolemansa hetken ja pyytää lääkärin toteuttamaan tämän pyynnön. Saako itsemurhan tekijää auttaa kuolemaan?

Helsingissä pyöri viime syksynä israelilainen elokuva *Jäähyväiset*. Elokuva on eutanasiaelokuva, kipeä, hankala katsoa. Se kertoo palvelutalossa asuvista vanhoista ihmisistä. Yksi heistä tietää olevansa elämänsä päätösvaiheessa. Silloin hän pyytää ystäviään auttamaan häntä kuolemaan. ”Hän rakastaa minua niin paljon, että antaa minun lähteä”, sanoo Alzheimeriin sairastunut vaimo miehestään. Elokuvan viimeiset sanat.

Kymmenen vuotta sitten sain joulukortin vanhalta sukulaiselta, joka kortissa kertoi miehensä kuolemasta. Kortin alareunassa oli vanhan ihmisen käsialalla yksinkertaisesti: ”Esko nukkui pois 27.8.2005. Hän odotti jo, että Taivaan Isä ottaisi pois. Tuskat oli niin kovat.”

Tuskat oli niin kovat. Nyt kymmenen vuotta myöhemmin voimme kysyä, miksi Esko ei saanut hyvää saattohoitoa. Eutanasiaa ei hänen vaimonsa miettinyt.

Eutanasiakeskustelu nostaa monia eettisiä kysymyksiä. Kenellä on oikeus päättää kuolemanhetkestä? Eikö se ole aina Jumalan kädessä? Kuka voi arvioida, kenen kärsimys on riittävä siihen, että hänellä olisi oikeus saada kuolinapua? Eikö lääkärin tehtävä ole aina olla elämän puolella? Mitä tarkoittaa se, että toivoa ei saa koskaan sammuttaa?

Aktiivisella eutanasialla tarkoitetaan lääkärin tarkoituksellisesti suorittamaa potilaan surmaamista tämän toistuvasta, vapaaehtoisesta ja oikeustoimikelpoisesta pyynnöstä. Määritelmään sisältyy myös pyynnön pysyvyys ja toistuminen. Sosiaali- ja terveysministeriön alaisen eettisen neuvottelukunnan ETENEn joulukuussa 2011 hyväksymän kannanoton mukaan voi olla ”yksittäisiä tilanteita, joissa ei ole eettistä perustetta täysin pois sulkea eutanasian mahdollisuutta”. Tämä herätti vilkasta keskustelua keväällä 2012.

ETENEn kannanotto puhuu tilanteista, joissa kuolevan kivut ovat sietämättömät ja kärsimys niin suuri, että sitä ei voida lääkityksellä hoitaa. Silloin voidaan käyttää palliatiivista sedaatiota, jossa potilas saatetaan unenkaltaiseen tilaan.

Keskustelun eutanasian tarpeellisuudesta nostaa lääketieteen kehitys. Lääketieteen avulla voidaan elämää pidentää silloinkin, kun se ilman hoitotoimenpiteitä jo olisi päättynyt luonnolliseen kuolemaan. Lääkäreille eutanasian toteuttamisvastuu olisi kohtuuton tehtävä ja vastoin heidän etiikkaansa.

Kristillinen usko korostaa elämää lahjana. Katekismuksen mukaan ”Jokaisen ihmisen elämä on Jumalan lahja ja sellaisena arvokas.” Kristilliseen ihmiskäsitykseen kuuluu, että jokaisella on ihmisarvo ja oikeus elää. Piispa Jorma Laulaja on kiteyttänyt: ”Syntymisen ja kuoleamisen valtakirja ei ole ihmisen hallussa.”

Samalle portille

Irja Kilpeläisen kirja *Samalle portille* julkaistiin vuonna 1978. Hän keräsi kirjansa aineiston sairaalapappien työnohjaajana niistä keskusteluista, joita sielunhoitajat olivat käyneet kuolevien ihmisten kanssa. Tämä kirja avasi maassamme uudenlaista keskustelua kuolemasta.

Taiteilijat **Osmo Rauhala** ja Kuutti Lavonen maalasivat Tyrvään (Sastamalan) Pyhän Olavin kirkon seinämaalaukset, kun kirkko tulipalon jälkeen oli rakennettu uudelleen. Osmo Rauhala maalasi yhteen kirkon pylväistä kuvan, jolla hän haluaa kertoa, että kuolema ei ole loppu. Hän maalasi pylvääseen kaksoispisteen. Kaksoispiste on hieno välimerkki, viisas. Sen jälkeen seuraa virkkeen tärkein asia, ehkä yllättävä, käänteentekevä.

”Vihollisista viimeisenä kukistetaan kuolema”

Pääsiäisikonissa tuonelan portit ovat rikki ja salpa lukkoineen säpäleinä, sillä todellinen kuoleman voittaja on Kristus. Oulun hiippakuntakeskuksessa on Petros Sasakin maalaama ylösousemusikoni. Tuonelan lukko on hajotettu alkutekijöihinsä.

Kun ovi on avattu

Ja mitä tapahtuu sen jälkeen kun ovi on avattu? Sitä me emme tiedä, se on Jumalan salaisuus, se on yllätys. Mutta me tiedämme, mitä jää heille, joiden elämä vielä jatkuu. Heille jää suru, kaipaus, usein he kantavat syyllisyyttä, heillä on monia kysymyksiä ja arvokkaita muistoja.

Virren 298 säkeistöt 7 ja 8 saavat koota sen, mitä haluan sanoa. Näin saksalainen virsirunoilija **Martin Behm** vuonna 1610, neljäsataa vuotta sitten:

*Suo, että viimein käydä saan
ar mosi turvin kuolemaan.
Myös silloin köyhä sieluni
on huomassasi, Herrani.*

*Näin saakoon ruumis rauhassa
levätä maassa aikansa.
Käyn kiitostasi laulamaan,
kun uuteen aamuun nousta saan.*